

RIGÁN LÓRÁND

A KÖZTES TÉR JELENTÉSEI

Ha ezt a szót hallom, hogy *Korunk*, mindig az a sajátos köztes tér jut eszembe, amelyben az ember egyszerre olvasó, szerkesztő és tanú – és amelyben mégis minden valamirevaló mondatnak át kell haladnia egy nagyobb próbatétel: van-e értelme mások számára is?

A mai kulturális közegben ezt a kérdést nem lehet megkerülni. A szellemi élet törvényszerűen szakágakra bomlott, a diszciplínák technikai nyelvei pedig egyre inkább egymásra lefordíthatatlan dialektusoknak látszanak. Gyakran érzem úgy, mintha egy fogalmi pasziánszjátékot figyelnék: a kutató a saját paklijából húzza ki a kártyalapokat, hogy újra és újra ugyanazt a kirakóst állítsa össze – önmagának. Az így születő szövegek ugyan precízek, olykor briliánsak, de sokszor alkalmatlanok arra, hogy kilépjenek a belterjes elvárási körökből. A közös értelmiségi nyelv válságát valójában ez a mozdulatlanság okozza.

A kultúra relevanciájának valódi tesztje mégis a kommunikálhatóság. Ami nem abban áll, hogy leegyszerűsítjük a gondolatot, hanem abban, hogy kipróbáljuk: át tud-e jutni a szöveg a szakmai szűrőkön túli olvasókhoz is. Ha igen, akkor a tudomány és a művészet képes reflektálni önmagára; felismer külső nézőpontokat, és dialógust kezdeményez. Ha nem, akkor dezorientáció következik: jelentésválság, morális ingerültség és spirituális kimerültség. E tünetek ma már aligha vitathatók.

A kultúra relevanciájának valódi tesztje mégis a kommunikálhatóság. Ami nem abban áll, hogy leegyszerűsítjük a gondolatot, hanem abban, hogy kipróbáljuk: át tud-e jutni a szöveg a szakmai szűrőkön túli olvasókhoz is. Ha igen, akkor a tudomány és a művészet képes reflektálni önmagára; felismer külső nézőpontokat, és dialógust kezdeményez. Ha nem, akkor dezorientáció következik: jelentésválság, morális ingerültség és spirituális kimerültség. E tünetek ma már aligha vitathatók.

A *Korunk* számomra éppen azért fontos, mert ebben a válságkörnyezetben is megtartja azt a köztes pozíciót, amely sem a tudományos hermetizmusba nem zárkózik, sem a tömegkultúra sekélyes, mindent egyformára gyalulásának gyakorlatát nem követi. Szerkesztőként ebben a térben mozogok: nem akarok szakfolyóirati aprólékosságot erőltetni, de nem engedem el a fogalmi igényességet sem. Arra törekszem, hogy a szöveg megőrizze intellektuális súlyát, miközben csatlakozásra hívja az olvasót. Ez a munka soha nem önmagáért való: minden bekezdésben számolok azzal, hogy valaki – aki nem tartozik semmilyen tudományos közösséghez – végigolvassa, és joggal kérdez vissza. Ezért vagyok – és szándékosan – zéró intellektuális szégyenérzettel rendelkező olvasója a szerzőimnek. Mindenre rákérdezek, ami az olvasó helyében eszembe jutna. A szerzők többsége ezt teljes természetességgel, sőt megtiszteltetésként fogadja: tudják, hogy nem ellenük dolgozom, hanem a mondatuk létjogosultságáért.

A szerkesztői munka legnehezebben megfogható dimenziója azonban az olvasó szabadságában rejlik. A szerző nem csupán közölni akar valamit, hanem feltételezi azt a szabadságot, amelyben a befogadó létezővé teszi a művet. Min-

den szöveg egyfajta bizalomkérés: ismerd el az én szabadságomat azzal, hogy élsz a sajátoddal! Ez a kölcsönösség az, amit egy kulturális folyóirat állandóan gyakoroltat: lehetőségeket kínál, tájékozódási pontokat rajzol fel. Nem ad kész világnézetet, hanem olyan szellemi környezetet teremt, amelyben az olvasó maga építheti fel világnézetének belső egységét.

Ezt a gondolatot nem én találtam ki – a *Korunk* alapítója, Dienes László már a *Beköszöntőben*, 1926-ban megfogalmazta. Nem dogmát kívánt létrehozni, hanem egyfajta pluralista teret. Azt mondta – és ez azóta is érvényes –, hogy a lap nem egységes világnézetet kínál, hanem sokféle irányból gyűjtött nézőpontokat, amelyekből az olvasó maga alakíthatja ki saját világgképét. Ez a szellemi „bazár” a *Korunk* legszebb hagyománya.

A következő évtizedekben ez persze nem mindig valósulhatott meg maradéktalanul, hiszen a történeti kényszerek és a politikai környezet gyakran beszűkítette a mozgásteret. Mégis a fonál nem szakadt el. Generációk szövődtek egymásba: hosszabb és rövidebb szálak, eltérő gondolati irányok, amelyek együtt teremtik meg a folytonosságot.

Amikor bekerültem ebbe a szerkesztőségi folyamatba, úgy éreztem, mintha egy olyan történetbe lépnék be, amelynek minden szereplője azzal szembesül, hogy a saját korának hangján kell megszólalnia, mégis vállalnia kell az elődök kérdéseit. A *Korunk* nem egyszerűen intézmény: gondolati áramlások találkozási helye. A szerzők, a szerkesztők, az olvasók között állandó mozgás zajlik. A lap hónapról hónapra új súlypontokat munkál ki, de a mögöttük lévő közös kérdés változatlan: miként tehetjük érthetővé azt, amit egyébként csak kevesen hajlandók érteni?

A szerkesztőségben ülve gyakran élem meg azt az egyszerű, mégis döntő helyzetet, hogy én vagyok az első olvasója a kedvenc szerzőimnek. Ez megtiszteltetés, de egyben kötelesség is: a szövegnek nemcsak bizonyos szerkesztői elvárásoknak kell megfelelnie, hanem meg kell nyitnia valamit az olvasóban. Ha ez a kapu nem nyílik meg, a szöveg hiába tökéletes. Ha megnyílik, akkor működik a folyóirat igazi funkciója: a tudatok, nyelvek, világnézetek közötti átjárhatóság biztosítása.

Ezért fontos nekem személyesen a *Korunk*. Nem azért, mintha hibátlan volna, hanem mert mindig képes folytatni a saját, sokszálú hagyományát. Képes teret adni olyan gondolatoknak, amelyek még nem tudják, hová tartoznak; képes befogadni a különböző diszciplínák nyelvét, és közös térbe helyezni őket. Én ebben a folyamatban látom a saját szerepemet is: fenntartani a mozgást, megteremteni a dialógus lehetőségét, és időről időre emlékeztetni magamat arra, hogy a kultúra csak akkor marad élő, ha képes megszólítani akár még azokat is, akiknek amúgy semmilyen kötelezettségük nincs felé.

A *Korunk* számomra végső soron ezt jelenti: egy hely, ahol a szabadság nem jelszó, hanem gyakorlat; ahol a hagyomány nem teher, hanem közös munka; ahol a gondolat nem zárvány, hanem áramlás. A fonál tovább szövődik belőlünk – és egy időre én is egyik szála lehetek.

